

SIBYLLE SCHEIPERS (ED.)

HEROISM AND THE CHANGING CHARACTER OF WAR**Toward Post-Heroic Warfare?***(Palgrave Macmillan, 2014. 392 o. ISBN 9781137362520)*

Az oxfordi egyetem több mint egy évtizede szentel külön kutatási programot a háború változó természetének tanulmányozására. Az interdiszciplináris programban az egyetem történelem, nemzetközi tanulmányok, filozófia és jogi fakultása mellett egyéni kutatók is részt vesznek több más tudományterületről. A program keretében törekszenek az elméleti és gyakorlati megközelítések összehangolására, ennek érdekében a hadsereg számos tisztjének bevonására. Ennek köszönhetően a 'Háború változó természete' kutatási program, megálmodói és vezetői szándéka szerint, elősegíti az akadémiai világ, a katonai vezetés és a politikai döntéshozók közötti történelmi kapcsolatteremtést, nézeteik ütköztetését vagy éppen összehangolását. A kutatások eredményeként számos publikáció látott már napvilágot, amely a hadifogyók témakörétől kezdve a háborús etikán át a dzsiháid vagy a gyalogság hadi alkalmazásának témaköréig seregszám kérdést elemzett a történelmi és alkalmazható nézőpontok ötvözésével.

A kutatási program keretében 2011-ben Oxfordban 'Posztheroikus hadviselés?' címmel rendezett konferencia előadásait foglalja magában a *Hősiesség és a háború változó természete. Posztheroikus hadviselés felé?* című kötet, amelyet a St Andrews Egyetemen oktató Sibylle Scheipers szerkesztett. A háborúk során gyakorolt hősiesség helytállás, a hősiesség eszményének évszázadokon át máig ívelő, változó természetének szentelt konferencia és kiadvány egyértelműen angolszász nézőpontból közelít a felvetett kérdésekhez, azokat nem egyszer az Egyesült Államok 1945 utáni katonai szerepvállalásaihoz, azok problematikájához kapcsolódva járja körül.

A tanulmányok több nagyobb probléma köré csoportosítva, négy külön fejezetbe szerkesztve található a könyvben. Először a hősiesség természetébe kaphatunk bepillantást számos, a francia forradalomtól a világháborúk és a hidegháború időszakát e szemszögből feldolgozó íráson át egészen a mai kor dilemmáival bezárólag. Az elemzésekből általánosságban az a konklúzió vonható le, hogy a hősi tettek sokkal inkább egy folyamat eredményeként jelennek meg, és nem annyira az egyén vagy egy közösség mentális, fizikai alapállásából következnek, ahogyan ezt a romantikus megközelítések sugallták hosszú időn keresztül. Ugyanakkor a hősi halál narratívájában korokon és földrajzi távolságon átvélő idealisztikus motívumok is megfigyelhetők, amelyek a halál értelmetlenségét szinte azonos szavakkal akarják megtörni a XIX. század végi polgárháborús Gettysburgban vagy a szabadságharcot vívó Budapesten 1956-ban: „nem haltatok meg hiába”.

A hősiesség modern társadalmakban tapasztalható hanyatlásáról az elmúlt két évtizedben született írások annak egyik fontos okaként gyakran a veszteség averziót (*casualty aversion*) jelölték meg. Így tett a posztheroikus hadviselés 1995-ben nagy visszhangot kiváltó felvetője (az egyébként Aradon született) Edward Luttwak amerikai stratégiai elemző és politikai tanácsadó is, amikor írásában a 90-es évek háborúiból, köztük a délszláv háború tapasztalataiból kiindulva a háborúskodás kultúrájában a hidegháború elmúltával beköszöntő új korszak jellegzetességeire hívta fel a figyelmet. Az egyik fontos szempontként a háborús veszteségek társadalmi elutasítását és az elkerülésük érdekében alkalmazott stratégiai változtatásokat jelölte meg, amelyre éppen a délszláv háborúban alkalmazott nagy (tizenötezer láb) magasságból végrehajtott bombatámadásokat hozta (egyébként sikeres) példaként.

A kötet második részének tanulmányai tehát a témakör e kulcskérdésének problémáját járják körül a politika, média, illetve a harcászati és stratégiai tervezés szempontjából. Az esettanulmányokból kirajzolódó kép azt mutatja, hogy egy adott politikai közösség nem elsősorban a veszteség averzió miatt kérdőjelezi meg beszámolóikban megjelenő hősiesség narratívákat, ezeket inkább akkor értékeli problematikusnak egy társadalom, ha a háború politikai célkitűzései válnak vita tárgyává, ahogyan az például az amerikai közvélemény vietnámi háborúhoz való viszonyában is megmutatkozott.

A harmadik rész a hősiességet a harcrakészség (*combat motivation*) összefüggésében elemzi. A hősi narratívák a romantikus korszakban ugyanis a katonaság harci kedvének szítására szolgáltak, a példa követésére buzdítottak, ahogyan a hőskultuszhoz szorosan kapcsolódó háborús halottkultusz is, Reinhard Koselleck klasszikus meglátása szerint, elsősorban az élőkhez szólt és a jövőre irányult. Ugyanakkor, mint a kötet tanulmányiból kitűnik, a hősies narratívák nem feltétlenül jelentik a katonaság harcra való buzdításának, a harcosok motivációjának kizárólagos forrását. A könyv utolsó fejezete a hősiességről a nyilvánosságban kialakult kép változásait, a háborús hőskultusz történeti konstrukcióit tárgyalja, a megemlékezések körül fellángoló viták és eltérő értelmezések lehetőségeibe is bepillantást engedve. Ugyanakkor a sorozás gyakorlatának modern kori megjelenésével, kötelező jellegéből fakadóan, a háborús halottak hősként való ábrázolása helyett az esetetek gyakran a háború áldozatként jelennek meg. Megint más esetekben, például az ausztrál és új-zélandi csapatok (különösen Gallipolinál mutatott) helytállásának emlékezetében a katonai erények mellett a küzdelemben fontosnak értékelt polgári tulajdonságok is hangsúlyosan szerepelnek.

Az oxfordi konferencia és annak folyományaként napvilágot látott kötet közel két évtized után kanyarodott vissza Luttwak kilencvenes évekbeli megállapításaihoz, amelyek jó része az eltelt idő alatt általánosan elfogadottá vált. A kötet szerzői a posztheroikus korszak és hadviselés, valamint ezzel szoros összefüggésben a veszteségektől való averzió kérdéseit járják körül, az eltelt időszak katonai-politikai tapasztalataival ütköztetve és új megvilágításba helyezve azokat, több ponton korigálva a befolyásos amerikai elemző szuggesztív érveit. Gondolatébresztő írások, amelyek a harctéren tanúsított hősiesség problémaköré igyekeznek némileg deheroizálni, a XXI. századi keretek között újrafogalmazni.

Tulipán Éva